

DÜREYD b. SIMME

(دريد بن الصمة)

Ebû Amr Muâviye
b. el-Hâris b. Muâviye
(ö. 8/630)

Câhiliye devri Arap şairi, cengâver.

Ebû Amr'dan başka Ebû Kurre ve Ebû Züfâfe künyeleriyle de anılır. Düreyd kendisinin, Simme ise babasının lakabıdır. Annesi Reyhâne, muhadramûn* şairlerinden cengâver sahâbî Amr b. Ma'dike-rib'in kız kardeşidir.

Düreyd, Hevâzin kabilesinin kollarından Benî Cüşem b. Muâviye'nin reisi olup ünlü bir aileden gelmektedir. Kabilenin reisi ve aynı zamanda şair olan babası Simme, Hevâzin ile Kureyşliler arasında 584 yılında yapılan Ficâr Harbi'ndeki Nahle Meydan Savaşı'nda Benî Cüşem kabilesine kumanda etmiş, daha sonra başka bir muharebede öldürülmüştür (590). Câhiliye devrinin en yiğit savaşçı şairlerinden sayılan Düreyd bazılarında göre meşhur Antere'den de üstündür. Nitekim Benî Cüşem kabilesinin reisi, sözcüsü, şairi ve nihayet savaşlarda kabilesine parlak zaferler kazandıran bir kumandandı. Düreyd Ficâr ve Livâ gibi meşhur muharebeler dahil 100 kadar savaş ve baskına katılmıştır. Ficâr Harbi'nden ve babasının öldürülmesinden sonra Benî Cüşem'in himaye ettiği Benî Süleym ile Benî Kinâne arasında yeni bir anlaşmazlık çıktı. Kinâne'ye karşı Benî Cüşem'in Benî Süleym ile yaptığı ittifaka Düreyd de katıldı, ancak Benî Kinâne'nin bir kolu olan Benî Firâs'e esir düştü; fakat daha sonra serbest bırakıldı.

Düreyd'in cengâverlikle tanınan anne bir dört kardeşi vardı. Bunlar kendisinden önce muhtelif savaşlarda öldürülmüşlerdi. Kardeşlerinin en meşhuru olan Abdullah'la beraber Livâ'da Gatafânoğulları'na bir baskın yaparak bol miktarda ganimetle dönmüşler, fakat Gatafânîlîr'in daha fazla cengâver toplayarak aynı yerde kendilerine saldırmaları üzerine mağlûp olmuşlardı. Bu savaşta hayatını güçlkle kurtaran Düreyd kardeşinin ölümüne çok üzülmüş ve ona ağıtlar söylemiş, ayrıca Gatafânoğulları'ndan birçok kimseyi Gadîr Savaşı'nda öldürerek onun intikamını almıştır. Bu arada kardeşinin ölümüne aşırı derecede üzülmesini ve onun öcünü almaya kalkmasını kınayan karısı Ümmü Ma'bed'i de boşamıştır. Şairin bu tutumu, Câhiliye devrinde kan ve nesep bağının evlilik ba-

ğından daha üstün tutulduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Düreyd İslâmiyet'e yetmiş, ancak müslüman olmamıştır. Benî Hevâzin müslümanlarla savaşmak için Huneyn'e yürüdüğünde, 100 yaşının çok üzerinde ve kör olmasına rağmen tecrübesinden faydalanmak için kabilesi onu da beraberinde götürdü. Başlangıçta müslümanlar yenilmekte iken daha sonra Benî Hevâzin'i kuşatarak onları hezimete uğrattılar. Düreyd bu savaşta Süleym kabilesinden Rebîa b. Rûfey' adlı sahâbî tarafından öldürüldü. Aşırı derecede müsrif olması, ayrıca bütün yakınlarını kaybetmesi sebebiyle son yıllarını sefalet içinde geçiren Düreyd, ömrünün sonlarına doğru kendi kabilesi Hevâzin'e yakınlığı olan Süleym kabilesinden meşhur mersiye şairi Hansâ'ya duyduğu hayranlıktan dolayı ona gazeller söylemiş ve evlenme teklifinde bulunmuş, ancak Hansâ onun bu teklifini reddedince birbirlerini hicretmeye başlamışlardır.

Düreyd birçok şair yetiştirmiş bir aileden gelmektedir. Babası Simme ve dayısı Amr b. Ma'dikerib'in yanı sıra kardeşi Mâlik, oğlu Seleme ve kızı Amre de şairdi. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî (ö. 356/967) Düreyd'in meşhur bir şair, ayrıca İbn Sellâm el-Cumahî'den naklen süvari şairlerin de ilki olduğunu zikreder. Asmaî ise onun bazı şiirlerinin Nâbiga ez-Zübeynî'nin şiirlerinden daha üstün sayıldığını ifade etmektedir. Şairleri kasidelerine göre yedi tabakaya ayıran Ebû Zeyd el-Kureşî, Düreyd'i üçüncü tabaka olan "ashâbü'l-müntekayât" (seçkin kaside sahipleri) içinde zikretmiştir. Şiddete, zorluğa ve musibetlere karşı söylediği şiirleri en güzel şiirler arasında sayılmakla beraber kardeşleri ve bilhassa Livâ Savaşı'nda öldürülen Abdullah için söylediği mersiyeler Arap edebiyatında önemli bir yer tutmakta ve pek çok kaynakta değişik sayıda beyitler halinde kaydedilmektedir. Olaylar karşısında son derece metin ve soğukkanlı olan Düreyd, savaşlardaki yiğitliği ve atılganlığı kadar şiir sanatındaki gücü ile de şöhret bulmuştur. Hz. Ali'nin onun şiirlerinden bazıları zikrettiği söylenir.

Divanı günümüze intikal etmeyen şairin çeşitli edebî ve tarihî eserlerde dağınık halde bulunan kasideleri ve diğer bazı şiirleri Luvîs Şeyho tarafından toplanmıştır (Şu'arâ'ü'n-Naşrâniyye, s. 752-783). R. Rûžička ise Düreyd'in şiirlerinden Çek diline şerhleriyle birlikte tercüme yapmıştır (Sezgin, II, 268). Ebû'l-Ferec el-İsfahânî zamanında mevcut ol-

duğu anlaşılan divanının (*el-Egâni*, X, 40) Ebû Amr eş-Şeybânî, Asmaî ve Sükkerî tarafından düzenlendiği kaydedilmekte (İbnü'n-Nedîm, s. 178), Ebû Ali el-Kâfî ise (ö. 356/967) bu divanı hocası meşhur dilci İbn Düreyd'den okuduğunu söylemektedir (İbn Hayr, s. 396).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Hâşimî), I, 585-594; Asmaî, *el-Asma'ıyyât* (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir — Abdüsselâm Hârûn), Kahire 1955, s. 190; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 438-439, 453, 456; Ebû Temmâm, *Divânü'l-ĥamâse* (nşr. Allâme et-Tebrîzî), Dımaşk, ts., I, 336-341; Ebû Hâtim es-Sicistânî, *el-Mu'ammerûn ve'l-vesâ-yâ* (nşr. Ignaz Goldziher), Leiden 1899, s. 20-22; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, s. 749-752; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 70-72, 79; V, 59-77; İbn Abdürabbih, *el-İkdu'l-ferîd*, I, 133; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egâni*, X, 3-40; Âmidî, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1961, s. 163, 213; Merzûbânî, *el-Müveşşâh*, Kahire 1343, s. 41; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 178; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 396; L. Şeyho, *Şu'arâ'ü'n-Naşrâniyye*, Beyrut 1890, s. 752-783; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 938; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), I, 68-69; Sezgin, *GAS*, II, 267-268; Muhammed Ahmed Câdelmevlâ Beg v.dğr., *Eyyâmü'l-'Arab fi'l-Câhiliyye*, Kahire 1361/1942, s. 293, 312, 317; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 228-230; Suzanne Pinckney Stetkevych, "Ritual and Sacrificial Elements in the Poetry of Blood-Vengeance: Two Poems by Durayd Ibn al-Simmah and Muhalhil Ibn Rabi'ah", *JNES*, XLVI/1 (1986), s. 31-43; T. H. Weir, "Düreyd", *IA*, III, 665; K. Petrâček, "Durayd b. al-Şimma", *Et*² (İng.), II, 626-627.

AHMET SAVRAN

DÜRRE bint EBÜ LEHEB

(درة بنت ابي لهب)

(ö. 20/641)

Hz. Peygamber'in amcası
Ebû Leheb'in kızı.

Dürre hayatı boyunca Hz. Peygamber'e düşmanlık eden, kendisi ve karısı aleyhinde müstakil bir süre inen bir kimse-nin kızı olmasına rağmen İslâmiyet'i daha Mekke devrinde kabul etti. Hâris b. Âmir ile evlendi ve ondan Ukbe, Velîd ve Ebû Müslim adlı üç oğlu oldu. Kocasını Bedir'de kâfir olarak öldürülünce Medine'ye hicret etti. Daha sonra Dihye b. Halîfe el-Kelbî ve Üsâme b. Zeyd, bazı kaynaklara göre ise Üsâme'nin babası Zeyd b. Hâris ile evlendi. Hz. Peygamber'e biat eden kadınlar arasında yer alan Dürre Medine'ye hicret edince Râfi' b. Muallâ ez-Zürakî'nin evinde misafir kaldı. Bazı kadınların, hakkında Tebbet sûresi nâzil olan bir adamın kızı olduğu için onu knadıklarını ve hicretinin makbul olmayacağını söyleyerek kendi-

sini devamlı şekilde rahatsız ettiklerini Hz. Peygamber'e haber verdi. Buna üzülerek Resûl-i Ekrem bir öğle vakti halkı toplayıp, "Ey insanlar! Sizin nesebiniz var da benim yok mu? Dürre benim amcamın kızıdır. Onun hakkında hiç kimse hayırdan başka bir şey söylemesin!" ve, "Diriler ölen yakınları yüzünden rahatsız edilmezler" diyerek onları ikaz etti. Bazı kaynaklarda bu kıssanın kahramanı Sübey'a bint Ebû Leheb adıyla zikredilmektedir. İbn Hacer bu durumu açıklarken Dürre'nin iki adı bulunabileceği gibi bu adlardan birinin onun lakabı sayılabileceğini veya Sübey'a'nın Ebû Leheb'in diğer bir kızı olabileceğini söylemektedir.

Şair olduğu bilinen Dürre Hz. Peygamber ile Hz. Âişe'den üç hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel ve Taberânî, onun Hz. Peygamber'den rivayet ettiği belirtilen, "İnsanların en hayırlısı kimdir?" sorusuna Hz. Peygamber'in, "Allah'tan en çok sakınan, daima iyiliği emreden, kötülükten sakındıran ve akrabalık bağını korumakta titizlik gösteren kimsedir" meâlindeki bir hadisini kaydetmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, VI, 68, 431-432; Taberânî, *el-Mu'ceme'l-kebir* (nşr. Hamdi Abdülmecid es-Selefi), Bağdad 1978-83, XXIV, 257-259; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, IX, 257-258; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 45; VIII, 50; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 65, 406, 450-451; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, IV, 297-298; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1284, V, 449-450; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 275; Safedî, *el-Vâfi*, XIV, 10; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 297-298, 324; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 2152; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 409-410; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 338; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 362.

ALİ YARDIM

ed-DÜRRETÜ'L-ELFİYYE

(الدرّة ألفیّة)

İbn Mu'tî'nin

(ö. 628/1231)

Elfıyyetü İbn Mu'tî adıyla da bilinen nahve dair eseri

(bk. ELFİYYE; İBN MU'TÎ).

ed-DÜRRETÜ'L-FÂHİRE

(الدرّة الفاحرة)

Gazzâlî'nin

(ö. 505/1111)

ölüm, kabir hayatı

ve âhiret hallerine dair eseri.

Tam adı *ed-Dürretü'l-fâhire fî keşfi 'ulûmî'l-âhire* olan eser bazı kaynaklarda *Keşfü 'ulûmî'l-âhire* şeklinde de geçmektedir (Zebîdî, I, 42; Sübkî, IV, 116;

Taşköprizâde, II, 208). İslâmî kaynaklarda Gazzâlî'nin eserleri arasında gösterilen *ed-Dürretü'l-fâhire*'nin otantikliği bazı şarkiyatçılar tarafından şüpheyle karşılanmıştır (A. Palacios, IV, 385; M. Watt, s. 32). Bu araştırmacılara göre eserin bir yerinde *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*'e atıfta bulunulmuşsa da anlatım tarzı Gazzâlî'nin üslûp ve anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Ancak *ed-Dürretü'l-fâhire*'de *İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn*'e birçok defa atıflar yapılmaktadır (s. 37, 47, 56, 67, 79); bazı referanslar da "*İhyâ'*" adlı kitabımız..." şeklindedir. Ayrıca Gazzâlî'nin, eserlerinde hedef aldığı okuyucu kesiminin bilgi ve kültür seviyesine göre farklı üslûp kullandığı bilinmektedir. M. Bouyges da eseri otantik kabul etmiş ve Gazzâlî'nin son dönem telifleri arasında zikretmiştir (s. 79-80).

Farklı zamanlarda yapılan baskılarından nâşirler tarafından eklendiği anlaşılan bazı fasıl başlıklarıyla ara başlıklar dikkate alınmazsa *ed-Dürretü'l-fâhire*'de, kısa bir girişten sonra "ölüm öncesi insan hayatına genel bir bakış" ile "ölüm ve sonrasında yaşanacak hayatın safhaları" şeklinde özetlenebilecek iki ana bölümlü bir plan uygulandığı görülür. İkinci bölüm de "ölüm ve kabir hayatı" ile "haşir ve sonrası" alt başlıklarına ayrılabilir. Eserde bezm-i eleste dikkat çekilmekte, ruhların dünyada bed-

ne intikal ederek ruh-beden bütünlüğü içinde varlık sahnesine çıkışlarına kadar geçirdikleri süre, Kur'an'daki tabirle (*ed-Duhân* 44/56) "el-mevtetü'l-ülâ" olarak değerlendirilmekte, ana rahmine intikal ve doğum olayı ise "el-hayâtü's-sâniye" şeklinde nitelendirilmektedir. Daha sonra sınırlı bir dünya hayatı çerçevesinde insana verilen nimet ve rızıklar hatırlatılarak ölümden önceki hayatın iyi değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Dünyaya ait nimet ve rızıklardan belirli bir süre faydalanma imkânına sahip bulunan insanın, çok çabuk dolabilecek olan bu sürenin (ecel) sonunda mutlaka "el-mevtetü's-sâniye" veya "el-mevtetü'd-dünyeviyye" ile karşılaşacağı, ölüm sancılarının kişinin mümin veya kâfir olmasına göre ağır veya hafif geçeceği bildirilmekte, mutlu son ile acı son geçeceğine işaret edilmektedir.

Eserin daha sonraki fasıllarında kabir hayatı, Münker ve Nekir'in sorgulaması, kabir ehlinin gruplandırılması ile kabir azabı gibi konulara yer verilmiş, ardından süra üflenmesi ve kıyametin kopması gibi hadiseler üzerinde durulmuştur. Buradan itibaren, haşirle başlayacak olan diğer âhiret ahvali ele alınmaktadır. Bu kısımda hesap gününün dehşeti, insanların peygamberlerden şefaât dilemesine karşılık peygamberlerin çaresiz kalışı, neticede Hz. Peygamber'e

Gazzâlî'nin *ed-Dürretü'l-fâhire* adlı eserinin ilk ve son sayfası (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 277)

